

dr Filip Presseisen

Kraków, dnia 20 maja 2021 r.

ul. Kurczaba 5

30-868 Kraków

OPINIA NA TEMAT ORGANÓW W. BIERNACKIEGO (18/II+P, 1957 R.)

W KOŚCIELE PW. NMP MATKI ZBAWICIELA W MIKOŁOWIE

Niniejszą opinię wystawiam na prośbę ks. Piotra Żydka SDS. Dotyczy ona organów piszczałkowych firmy Biernacki, znajdujących się w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Zbawiciela w Mikołowie. Powstała na podstawie oględzin dokonanych w dniu 30 kwietnia 2021 r. w obecności ks. proboszcza, organisty miejsca (p. Dawida Rzepki), diakona Dominika Truchana oraz ks. Grzegorza Lenarta, przewodniczącego Archidiecezjalnej Komisji Muzyki Kościelnej w Krakowie.

Na chórze organowym znajduje się instrument firmy Władysław Biernacki z Krakowa wybudowany w 1957 r. Posiada 18 głosów rozdysponowanych na trzy sekcje umieszczone w architektonicznej jednoczęściowej szafie: dwie manualowe oraz jedną pedałową. Stół gry stoi po lewej stronie szafy organowej, patrząc w kierunku ołtarza.

Źródłem zasilania instrumentu w powietrze jest elektryczna dmuchawa firmy Pöge Elektrizitäts-AG (Chemnitz/Niemcy) podłączona do sporych rozmiarów miecha pływakowego, umieszczonego w obudowanej płycinami wydzielonej przestrzeni znajdującej się w salce za organami. Nad miechem ustawiono wtórną konstrukcję z drewnianych bali, na której zdeponowano elementy pochodzące prawdopodobnie z innych organów, o czym świadczą sygnatury *Fagot 16'* oraz *Mixtura 3ch*. Pomieszczenie jest zakurzone oraz wypełnione nieuporządkowanymi elementami, których pochodzenie będzie możliwe do określenia dopiero w toku swobodnego do nich dostępu oraz inwentaryzacji całego instrumentu. Miech pływakowy wyposażono w czerpak – o jego użyciu świadczą wykonane kredą podpisy kalikantów, znajdujące się na ścianie koło drzwi miechowni od strony klatki schodowej (*Deptali: Jurasz, Górny, Kolkbrenner* etc.). Do miecha głównego za pomocą kanałów wiatrowych podłączono dwa miechy pełniące funkcję stabilizatorów ciśnienia wiatru dla poszczególnych sekcji w organach, wyposażono je w mechanizmy tremolo. W obecnym stanie

miechy te są nieszczelne. W przypadku podjęcia remontu niezbędne będzie ponowne ich oskórowanie.

Organy posiadają elektropneumatyczną trakturę gry i rejestrów. Widoczne są dwie warstwy przewodów traktury rurkowej: oryginalne kondukty wykonane z metalu w aparatach przekaźnikowych oraz podłączone do nich przewody wykonane z tworzywa sztucznego, charakteryzujące się odmienną w stosunku do metalowych elektrostatyką, co wpływa ujemnie na prędkość działania traktury. Pod listwami rejestrowymi znajdują się wiązki kabli doprowadzające impuls od stołu gry z podpisanymi nad elektromagnesami nazwami głosów. Impuls ten rozdzielany jest za pomocą przekaźników umieszczonych w szafach znajdujących się w miechowni (zawierające opisy podzespołów, pochodzące najprawdopodobniej – sądząc po kroju pisma i użyciu wkrętów przecinakowych – z warsztatu W. Biernackiego). Całość systemu traktury oparta jest na technologii lat 60. XX wieku, która wraz ze zwiększającym się czasem użytkowania, stwarza coraz większe niebezpieczeństwo pożarowe.

Stan zachowania wnętrza rejestrowych wiatrownic typu stożkowego bez ich otwarcia nie jest możliwy do określenia. Na ławeczkach widnieją podpisy (*strona C/strona cis*), wykonane najprawdopodobniej podczas ostatniego większego remontu organów w 1988 r. przez Mieczysława Klonowskiego i Marka Urbańczyka. Wiadomo, że podczas tego remontu wymieniono wszystkie membrany systemu pneumatycznego.

Dyspozycja zapisana na stole gry w momencie oględzin przedstawia się następująco:

Tabela 1 – Dyspozycja instrumentu na podstawie stołu gry (28/II+P)

Manual I, C-a ³	Manual, C-a ³	Pedał, C-f ^l
Pryncypał 8'	Pryncypałflet 8'	Violon 16'
Holfflet 8	Koncertflet 8'	Subbas 16'
Gemshorn 8'	Salicet 8'	Oktawbas 8'
Gedekt 8'	Aeolina 8'	Fletbas 8'
Oktawa 4'	Vox coelestis 8'	Chorałbas 4'
Bachflet 4'	Bourdon 8'	Miksturbas 3ch.
Rurflet 4'	Trawersflet 4'	Puzon 16'
Mixtura 4ch	Róg nocny 4'	
Trompet 8'	Pikolo 2'	
Dzwony	Flageolet 1'	
	Sesquialtera 2ch.	
	Obój 8'	

Źródło: oględziny własne

Różni się jednak od stanu faktycznego:

Tabela 2 – Faktyczna dyspozycja instrumentu (18/II+P)

Manual I, C-a ³	Manual, C-a ³	Pedał, C-f ¹
Pryncypał 8'	Pryncypałflet 8'	Violon 16'
Holflet 8	Koncertflet 8'	Subbas 16'
Gemshorn 8'	Salicet 8'	Oktawbas 8'
Oktawa 4'	Vox coelestis 8'	Fletbas 8'
Rurflet 4'	Bourdon 8'	
Mixtura 4ch	Trawersflet 4'	
	Pikolo 2'	
	Sesquialtera 2ch.	

Źródło: oględziny własne, na podstawie grających tonów przy stole gry

Stół gry w formie zamykanego roletą kontuaru wyposażono w dwa manualy o zakresie C-a³, klawiaturę pedałową (zakres C-f¹), stałe kombinacje, dwie wolne kombinacje (o barwach czerwona oraz biała), mechanizm ekspresyjny II man. (*Echo II man.*), pedał crescendowy oraz wskaźnik otwarcia szafy ekspresyjnej. Manualowe klawisze pokryto okleiną z plastiku, diatoniczne białe, chromatyczne czarne. Kontuar przypomina swoją formą system Hope-Jonesa. Charakterystyczne włączniki rejestrowe, ich układ oraz kolor są dość nietypowe jak na organy Biernackiego z tego czasu. Być może kontuar pochodzi z innych organów zbudowanych przez zakład Biernackiego lub jest efektem szabru ziem przyłączonych do Polski po 1945 r. (charakterystyczny układ włączników, obecność dzwonów rurowych, mechanizmów tremolo dla dwóch manualów może wskazywać na przebudowany kontuar organów typu teatralnego).

Materiał piszczałkowy jednorodny, wykonany starannie, z użyciem cynku. O niefachowym serwisie lub znalezieniu się we wnętrzu organów osób niekompetentnych świadczą ślady uszkodzeń, zagnieceń i deformacji górnych części korpusów piszczałek metalowych, powstałych w wyniku nietrafionych uderzeń korekturzem lub zastosowania błędnego narzędzia do strojenia małych piszczałek ciętych na ton. Luźne szpunty piszczałek krytych próbowano ustabilizować za pomocą amatorskich metod: umieszczeniem w szpuntach listków papieru toaletowego (bądź chusteczek) lub oklejania korpusów taśmą klejącą.

W momencie oględzin mechanizm szafy ekspresyjnej był niesprawny. Całe wnętrze mocno bardzo zakurzone, widoczne również otwory świadczące o żerowaniu drewnojadów.

Podsumowanie:

Organy wymagają kompleksowego remontu, wykonanego najlepiej w systemie warsztatowym, obejmującego demontaż wszystkich elementów, uszczelnienie systemu powietrznego, pełen przegląd i zabezpieczenie wiatrownic, oczyszczenie i naprawę puszczalek.

Podczas remontu należy bezwzględnie wymienić trakturę gry oraz rejestrów. Obecnie używana nie spełnia norm bezpieczeństwa ze względu na długotrwałe działanie napięcia zwrotnego indukcji elektrycznej. Z powodu elektryzowania magnesów napięciem 12-24V, w momencie powrotu ich do stanu spoczynku, rozładowują się, mogą tworzyć skok napięcia do wysokości nawet 100V, co skutkuje stopniową i trwałą degeneracją kabli i styków. Współczesne normy wymuszają użycie kabli w izolacji niepalnej oraz zabezpieczenie cewek diodami gaszącymi. W przypadku przegrzania się i nadpalenia kabli w odcinku traktury od stołu gry do wiatrownic, prąd stały może szukać uziemienia, co grozi pożarem. Należy wymienić wszystkie elektromagnesy, styki, przekaźniki i kable na nowe, zabezpieczone przed iskrzeniem. Takie rozwiązanie będzie prawdopodobnie tańsze od zastosowania komponentów elektronicznych wraz z elektromagnesami.

Filip
Presseisen

Elektronicznie
podpisany przez
Filip Presseisen

dr Filip Presseisen

Przewodniczący Podkomisji
ds. Budownictwa Organowego
Archidiecezji Krakowskiej